

نیازسنجی مهدویت پژوهی با رویکرد ادبی

امیر محسن عرفان^۱

چکیده

هدف بنیادین این پژوهش، طرح دغدغه‌های پژوهشی در «رویکرد ادبی به آموزه مهدیت» است. اما در قدم اول می‌بایست از میان برداشت‌های ناهمگون، راهی به سوی دریافتی روشن از نیازهای پژوهشی در این زمینه جست. نیازسنجی مهدویت پژوهی با رویکرد ادبی، چنین قصد دشواری را به دوش می‌کشد. نادیده گرفتن نیازهای پژوهشی در این عرصه، موجب گردیده که حوزه‌های مختلف پژوهشی و فعالیت‌های علمی و تحقیقاتی، صورتی پراکنده و جزء‌گرا پیدا کنند.

در حوزه مهدویت پژوهی با رویکرد ادبی، انتخاب نیازهای پژوهشی، به‌عنوان مهم‌ترین مرحله پژوهش در این حوزه مطرح است. مهم‌ترین کارکردهای نیازسنجی مهدویت پژوهی با رویکرد ادبی، آن است که از این طریق، پژوهش‌ها در این حوزه سازماندهی می‌شوند و از موازی-کاری، پراکنده‌کاری و صرف منابع پژوهشی در حوزه‌های فاقد اولویت، جلوگیری می‌شود. از جمله یافته‌های این پژوهش، ارائه الگویی عملیاتی در زمینه نیازسنجی مهدویت پژوهی با رویکرد ادبی است. این پژوهش سیصد مسئله قابل تأمل و بررسی را در ساحت‌های شعر، نثر ادبی، ادبیات داستانی، ادبیات نمایشی و کوتاه‌نگاری در عرصه مهدویت پژوهی به مخاطبان ارائه می‌کند.

واژگان کلیدی: مهدویت، ادبیات، نیاز پژوهشی، شعر، نثر ادبی، ادبیات داستانی، ادبیات نمایشی.

«ادبیات»، نمودی از اجتماع و آثار ادبی، در حکم استادان اجتماعی‌اند. اثر ادبی بر پایه تعهد درونی و به عبارتی رسالت آگاهی‌بخش و پیامبرانه صورت می‌گیرد. این تعهد، ممکن است تعابیر یا اطلاق‌های مختلفی داشته باشد؛ تعهد سیاسی، اجتماعی و یا مذهبی که هر چه هست، جزء هستی و جوهر وجودی هنرمند حقیقی است. او به این اصل آگاه است که اگر اثری فاقد پیام سخن و معنی باشد، قبل از خلق، خواهد مرد.

می‌توان بر این باور پای فشرد که «ادبیات»، به عنوان پدیده‌ای اجتماعی در زندگی بشر، رسالت‌پذیر است و رسالتی که به عهده آن گذارده می‌شود، بنابر دیدگاه‌های مختلف، متفاوت بوده؛ حتی می‌توان در مقیاس «رسالت جهانی» مطرح باشد. کسانی که در فکر تحولات اجتماعی و رفع نابسامانی‌های جوامع بشری بوده‌اند، همواره به «ادبیات» به عنوان پدیده‌ای مؤثر در راه رسیدن به اهداف والای انسانی و اجرای رسالت خود نظر داشته‌اند.

به نظر می‌آید که پذیرش گسست میان مسئولیت و هنر به «ادبیات برای ادبیات» منتج می‌شود؛^۱ در حالی که ادبیات آینه‌ای از آمیزه روح و زندگی است، نه آینه برای آینه؛ چنان که شعر که عاطفی‌ترین شکل ادبی است، هرگز تنها به منظور ارائه قالب خود برای حفظ خود به ظهور نرسیده، بلکه خلق شده است تا مدلولی را که براساس تجربه‌های انسان در درون خود انسان و برون از انسان در اجتماع و تاریخ و در طبیعت ساخته شده است؛ در لباسی تزیین یافته عرضه کند. «ادبیات متعهدانه»، چه در گذشته و چه در دوران معاصر، هیچ‌گاه منحصرأ به دنبال فرم و ارائه صرف نبوده و هنرمند حقیقی، همواره پیرو این اندیشه بوده است و هست که «آرمان هنر، جز تعالی تبار انسان نیست».

ادب‌پژوهان چنین برمی‌نمایند که «مذهب» و «دین» یکی از بن‌مایه‌های اصیل ادبیات محسوب می‌شود و ادبیات و عرصه ادبی، بهترین گذرگاه و مناسب‌ترین بستر برای انتقال فکر

۱. هنری که برخی مکاتب متأخر به آن توجه داشته و اصرار ورزیده‌اند، هنری است که در آن، اندیشه استدلال و حسن مسئولیت و تعهدی در قبال مسائل انسانی و اجتماعی نباید بیان شود؛ یعنی هنر باید خود هدف باشد و مسائل انسانی و اجتماعی نباید در آن بیان شود؛ زیرا پرداختن به این مسائل به اصالت و خلوص هنر لطمه وارد می‌سازد. اصطلاحاً به این نظریه «هنر برای هنر» پارتاسیسم (Parnasism) می‌گویند. در این زمینه (ر.ک: قبادی، بنیادهای نثر معاصر فارسی، ص ۲۰).

و اندیشه دینی است و در این میان، در حقیقت تعهدات مذهبی هنرمند است که هسته مرکزی پیام او را شکل می‌دهد. در عصر جدید نیز ادبیات می‌تواند به عرصه‌ای برای انعکاس رویکردهای صحیح در زمینه آموزه مهدویت و گفتمان انتظار تبدیل گردد.

قطعاً «نیازسنجی مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی»، فضای تحقیقی تازه‌تر و گستره بکتری فراروی محققان قرار می‌دهد و یقیناً نگاه تخصصی‌تر و جزئی‌نگرانانه‌تر به این مقوله و آثار ارزشمند ادبیات در عرصه مهدویت و انتظار و همراه کردن آن با تحقیقات بینارشته‌ای و تطبیقی و ایجاد هماهنگی میان دانشجویان این گرایش با مراکز تولید هنری و رسانه‌ها؛ روزبه روز بر اعتبار این گرایش و اشتیاق پژوهش‌گران به آن خواهد افزود.

نویسنده این سطور، به رغم ارجی که به تلاش‌های ادبی در حوزه مهدویت می‌نهد، اعتقاد ندارد که این تلاش‌ها پاسخ مناسبی برای انبوه نیازها در این حوزه باشد. این حرف را نباید به منزله نادیده‌انگاری این آثار دید، بلکه باید به عمق راهبردی فرهنگ انتظار و مهدویت و ظرفیت‌های کلان عرصه ادبیات در ارتقای کیفی پیام مهدوی توجه داشت.

به هر رو، در این جستار، فرض بر این بوده که مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی، قلمروها و نیازهای فراوانی دارد که هنوز کاویده نشده است. از این رو، برای نشان دادن صحت این استدلال، تلاش می‌شود که نشان داده شود:

۱. ضرورت‌های مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی چه می‌باشد؛

۲. ساحت‌های مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی چیست؛

۳. مهم‌ترین مسائل قابل تأمل و پژوهش در این عرصه چه می‌باشد.

ضرورت‌شناسی نیازسنجی مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی

جریان‌های ادبی در طول تاریخ، تحت تأثیر پدیده‌های اجتماعی، فرهنگی و یا دینی شکل گرفته‌اند. اندیشه نجات‌گرایانه مهدویت، در یکی از رایج‌ترین عرصه‌های هنری، یعنی ادبیات بازنتاب‌های گسترده‌ای داشته است. بنابراین، از آن جا که در عرصه مهدویت، انتظار و نجات آثار ارزنده‌ای خلق شده است که در طول تاریخ ادبیات بی‌نظیر است؛ لزوم نقد و بررسی دقیق و توجه به آن، برای جلوگیری از تحریف و حفظ آن ضروری می‌نماید. به عبارتی، ادبیات انتظار و مهدویت، پاره‌ای از پیکره ادبی جامعه ماست و همچنان که قطعات گذشته ادبیات نیازمند تحلیل و بررسی جداگانه و دقیق هستند؛ این قطعه نیز نیازمند شناختن و شناساندن

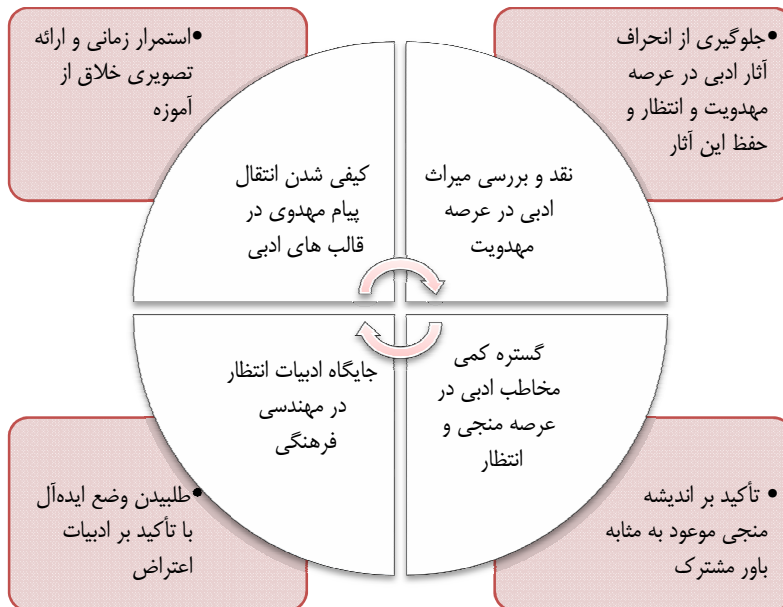

دقیق و عمیق است.

از سویی دیگر، ادبیات انتظار و مهدویت باید ضمن برخورداری از استمرار زمانی، سیر حرکتش رو به تعالی باشد و تصویر صادقانه و هنرمندانه‌ای از این آموزه به همگان نشان دهد. بنابراین، ادبیات انتظار و مهدویت برای ارائه عمق کیفی این آموزه، به اندیشه، خلاقیت و ابداع احتیاج دارد. نیازسنجی پژوهشی، به فرایند کیفی شدن ادبیات مهدوی کمک می‌کند. فضای اندیشه، زبان و تخیل، شکل و عواطفی که باورداشت آموزه مهدویت در روح و روان ادیب به وجود می‌آورد؛ به درونمایه او و اثر هنری‌اش منحصر نیست، بلکه فرم، قالب، ساختار و سبک زبان‌شناختی و سبک ادبی او را نیز شامل می‌شود.

بررسی جایگاه کلان ادبیات انتظار و مهدویت در مهندسی فرهنگی، از دیگر ضرورت‌های نیازسنجی پژوهشی در این عرصه است. ادبیات انتظار نوعی نقد و اعتراض به وضع موجود و از سویی دیگر، طلبیدن وضع ایده‌آل است. از این‌رو، این امر به مدیریت تحول اجتماعی در جامعه کمک شایانی می‌کند.

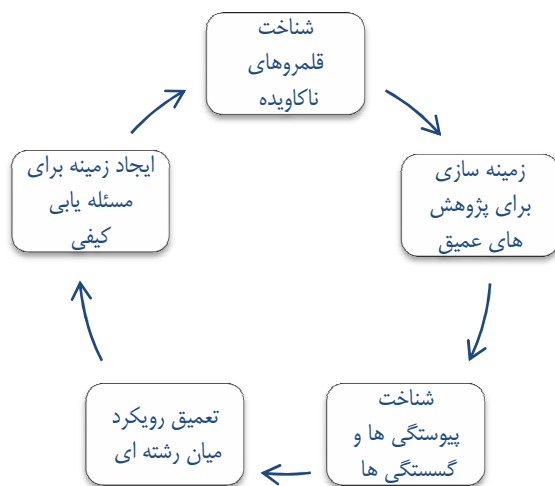
نمودار شماره ۱: ضرورت‌شناسی نیازسنجی مهدویت پژوهی با رویکرد ادبی

روش‌شناسی و فرایندشناسی اجرای تحقیق

راست آن است که نیازسنجی پژوهشی، به فرایند پیچیده شناسایی نیازهای پژوهشی بالقوه و تعیین اولویت در بین پروژه‌های مختلف تحقیقاتی اشاره می‌کند تا از این رهگذر، مبنای قابل دفاعی برای تخصیص مؤثر منابع فراهم آید (فتحی و اجارگاہ، ۱۳۸۹: ص ۵). این فرایند، اولین گام در برنامه‌ریزی پژوهشی محسوب می‌شود و معین می‌کند که مرکز پژوهشی برای رسیدن به اهداف علمی خود در آینده به چه پژوهش‌هایی نیاز دارد. برخی از مهم‌ترین برون‌دادهای نیازسنجی پژوهشی عبارتند از: شناخت مقوله‌ها و قلمروهای ناکاویده، ایجاد زمینه برای پژوهش و مطالعات عمیق و همه‌جانبه در این عرصه، بازشناسی پیوستگی‌ها و گسستگی‌ها با پژوهش‌های اجرا شده، ایجاد فرصتی برای تعمیق رویکرد میان‌رشته‌ای به آموزه مهدویت و ایجاد زمینه برای مسئله‌یابی‌های کیفی.

نمودار شماره ۲: برون‌دادهای نیازسنجی پژوهشی

سزامنند اشاره است که رویکرد نیازسنجی در این جستار، «ترکیبی» خواهد بود. در این رویکرد، از شیوه‌های متعدد استفاده می‌شود. امتیاز این شیوه آن است که از همه مزایای روش‌های متعدد بهره گرفته می‌شود تا کاستی‌های رویکرد انحصاری برطرف شود. در این پژوهش نیز از رویکردهای «تفاضامحور»، «عرضه‌محور» و «آسیب‌شناسی» در استخراج موضوعات استفاده شده است. در رویکرد تفاضامحور، منابع در دسترس برای تحقیق و اجرای پژوهش‌ها، عامل اصلی تعیین‌کننده است. این رویکرد، بر ماهیت، ساختار و شاخه‌های یک

رشته موجود مبتنی است و از ساختار دانش و قلمروهای موجود در ذیل یک رشته علمی برای شناسایی موضوعات و پژوهش‌های آتی مختلف و تعیین اولویت‌ها استفاده می‌کند. با این معیار، عمده‌گزینش، در اولویت قرار دادن موضوعات پژوهشی، وجود منابع برای آن‌ها است (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۹: ص ۱۳).

در رویکرد تقاضامحور، تکیه اصلی بر روی نیازهای پژوهشگران، مدیران پژوهشی و صاحب‌نظران در رشته خاص پژوهشی است و رویکرد آسیب‌شناختی نیز بر خلأها و آسیب‌ها و دغدغه‌های پژوهشی در این عرصه تأکید دارد.

۱. مرحله استخراج و اکتشاف موضوعات: در ارزیابی اولیه مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی، بین وضع موجود و وضع مطلوب فاصله زیادی وجود دارد. برای رصد نیازهای پژوهشی در این عرصه، ضمن رصد پایانامه‌های مهدوی و هنری دفاع شده، و رصد مقالات و کتاب‌های نگاشته شده در این عرصه، با تهیه پرسشنامه، از استادان محترم در این زمینه نظرخواهی شد. برای اتقان کار، مشورت‌های فراوانی با استادان در این زمینه نیز صورت گرفت.

نمودار شماره ۳. فرایندشناسی استخراج موضوعات

۲. مرحله تحلیل و بررسی یافته‌ها: بعد از رصد موضوعات، از آن‌جا که نیازمند مدلی کاربردی هستیم که موضوعات، از سوی پژوهش‌گران به کار گرفته شود؛ بحث‌های انتقادی و مشترک در خصوص میزان امکان بهره‌مندی از این موضوعات، در دستور کار قرار گرفت.

۳. مرحله تبدیل موضوعات به مسائل: آن چه محل تأکید است، این که بتوان از «موضوعات پژوهشی» که غالباً عام و کلی هستند، یا قابل پژوهش نیستند، یا چندان کلی هستند که بر فرض تمرکز بر آنها، پژوهش گر به جز کلیات به امری جدید دست نمی‌یابد؛ به «مسائل پژوهشی» گذر کنیم. مسئله پژوهشی، غالباً ریز، دقیق، علمی و قابل تحقیق است.

۴. پالایش و غربال نهایی مسائل: برای اطمینان بیش‌تر از صحت و درستی عناوین به دست آمده، نیازمند غربال‌گری و پالایش نهایی مسائل هستیم. مسائلی که در این جستار ارائه می‌شوند، نباید قبلاً در قالب کتاب، پایان‌نامه و مقاله ارائه شده باشند. برخی از مسائل، به این دلیل که قبلاً کاویده شده بودند، از لیست ارائه حذف شدند.

۵. مرحله اولویت‌گذاری: در اولویت‌بندی، صرف‌نظر از این که شیوه عمل چگونه باید باشد، باید نوعی تعادل منطقی بین منابع اختصاص‌یافته به اولویت‌یابی و منابعی که برای اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها صرف می‌شود، وجود داشته باشد. پس از آن که مسائل متعدد و گوناگون شناسایی شد و هر عنوان در ساختار و قالب خود قرار گرفت، اولویت‌گذاری اهمیت می‌یابد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۹: ص ۵۰). تلاش برای جلوگیری از هدررفت منابع، بسترسازی برای پاسخ‌گویی به نیازهای ادبی در عرصه آموزه مهدویت، اطلاع‌رسانی به دانشجویان و پژوهش‌گران در عرصه ادب، از اهداف اولویت‌سنجی پژوهشی در عرصه ادب و آموزه مهدویت است. در این جهت باید در مرحله اول قالب نیازهای پژوهشی مبتنی بر نظرخواهی از استادان استخراج شود. جدولی که در ادامه می‌آید، معیار نظردهی استادان بوده است:

جدول قالب‌های پیشنهادی برای نیازهای پژوهشی

کد	قالب پیشنهادی
۱	طرح جامع پژوهشی
۲	رساله سطح چهار یا دکتری
۳	رساله سطح سه یا کارشناسی ارشد
۴	کتاب
۵	مقاله علمی پژوهشی
۶	مقاله علمی ترویجی

در مرحله دوم، باید اولویت نیازها استخراج شود. معیارهای نهایی اولویت‌دهی و ضریب

آن‌ها برای اولویت‌دهی به نیازهای پژوهشی، طبق پنج معیار و با گزینه کم، متوسط و زیاد ارزش‌گذاری شدند:

جدول معیارهای اولویت‌دهی نیازهای پژوهشی

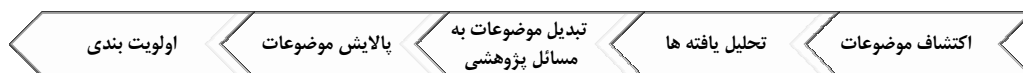
ردیف	معیارهای اولویت‌دهی	ضریب
۱	فراوانی نیاز فرهنگی و هنری	۳
۲	تناسب با رسالت‌ها و اهداف مراکز پژوهشی و تخصصی	۳
۳	امکان تحقیق	۲
۴	میزان فایده در ارتقای کیفی گفتمان انتظار در جامعه	۱
۵	میزان تأثیر بر رشد و ارتقای رویکردی و نگرشی ادب‌پژوهان	۱

طبق این ضریب‌ها و امتیازها، بیش‌ترین امتیاز ممکن ۳۰ امتیاز و کم‌ترین امتیاز ۱۰ امتیاز لحاظ شده است و طبق سنجش امتیازها اولویت‌ها به ترتیب جدول زیر ارائه شده است:

جدول مراتب اولویت‌دهی به نیازها

اولویت الف	از امتیاز ۲۲ به بالا
اولویت ب	از امتیاز ۱۹ تا ۲۲
اولویت ج	از امتیاز ۱۷ تا ۱۹
اولویت د	از امتیاز ۱۷ به پایین

نمودار شماره ۴. فرایند نیازسنجی و اولویت‌بندی مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی

ساحت‌شناسی مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی

مهم‌ترین نیازهای مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی را می‌توان در دو عرصه کلان مورد توجه قرار داد:

در عرصه اول، نیازهای مهدویت‌پژوهی با تأکید بر علوم ادبی مورد توجه قرار می‌گیرد. بر این مهم باید تأکید داشت که اگر چه عرصه‌های علوم ادبی فراوانند؛^۱ تأکید در این جستار بر

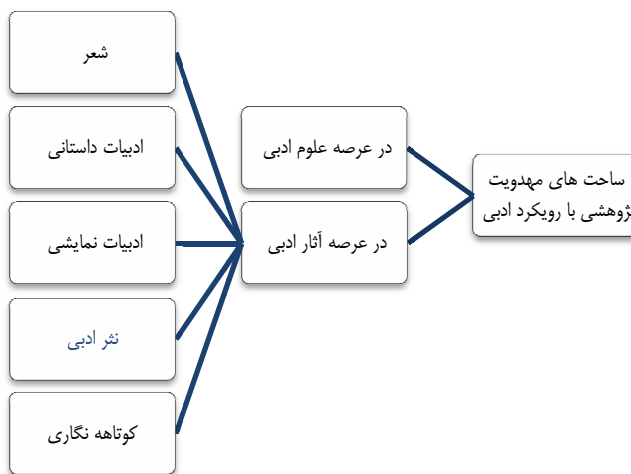
۱. «علوم ادبی»، بنابر مشهور دوازده علم را شامل می‌شود: علم لغت، علم اشتقاق، علم صرف، علم

فنون بلاغی است.

رویکرد دوم مهدویت‌پژوهی ادبی را باید در عرصه‌های آفرینش ادبی جست‌وجوگر بود. آفرینش‌های ادبی در عرصه مهدویت را می‌توان در ساحت‌های شعر، نثر ادبی، ادبیات داستانی، ادبیات نمایشی، نثر ادبی و کوتاه‌نگاری‌ها دنبال کرد.

نمودار شماره ۵. ساحت‌شناسی مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی

۱. مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی در عرصه علوم ادبی

معارف مهدویت در قالب روایات، ادعیه و زیارات از سوی ائمه علیهم‌السلام به مخاطبان منتقل شده است. در این متون، شگردهای بلاغی نظیر سجع، ترصیع و موازنه، جناس، پی‌آوری، واج‌آرایی، باژگونی، تقسیم، تشبیه و استعاره و امکانات ساختاری و نحوی، نظیر تقدیم، تأخیر و حذف، ذکر و ویژگی‌های واژه‌ها، آهنگ و موسیقی، موقعیت اجتماعی، آشنایی و بیگانگی بارها و هاله‌های معنایی و ...، که همه با هماهنگ ساختن مقتضای حال پیوند یافته‌اند؛ یافت می‌شود و ائمه علیهم‌السلام که به همه این ظرافت‌ها و باریک‌بینی‌ها دانا و توانا بودند، در جهت انتقال پیام مهدوی از این قالب هنری استفاده کردند. در جدولی که در پی می‌آید، به برخی از مهم‌ترین نیازها در این زمینه اشاره شده است:

....»

نحو، علم معانی، علم بیان، علم انشاء، علم عروض، علم قافیه، علم قرض الشعر، علم رسم الخط و علم تاریخ ادبیات (در این زمینه ر.ک: حکیمی، *ادبیات و تعهد در اسلام*، ص ۴۲).

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱	زیبایی‌شناسی کارکرد تمثیل «خورشید و ابر» در تمثیل مهدوی روایات با تأکید بر نظریه بافت زبانی	الف	۵
۲	کارکردشناسی عنصر زیبایی‌شناسی «تکرار» در ادعیه و زیارات مهدوی	الف	۳
۳	بررسی زیباشناسی عناصر ادبی در دعای ندبه	الف	۳
۴	بررسی صنعت ادبی «اقتباس» در تجلی قرآن کریم در ادعیه و زیارات مهدوی	ب	۵
۵	کارکردها و ویژگی‌های صنعت بلاغی «تمثیل» در روایات مهدوی	ب	۳
۶	سنجش «توسعه‌پذیری» معنا در ادعیه و زیارات مهدوی	الف	۳
۷	بازنمایی ریشه و ساخت معنایی معادل فارسی واژه «مهدی» و «قائم»	الف	۵
۸	تبیین «لایه آوایی» ادعیه و زیارات مهدوی از منظر سبک‌شناسی	الف	۲
۹	صور بلاغی اسلوب تأکید در ادعیه و زیارات مهدوی	ب	۵
۱۰	تحلیل زیبایی‌شناختی تصویرهای هنری (فنون بلاغی و ...) در آیات مهدوی	ب	۵
۱۱	بررسی «لایه نحوی» ادعیه و زیارات مهدوی	ب	۵
۱۲	بررسی و تحلیل زیبایی‌شناختی توقیعات امام عصر <small>علیه السلام</small> در روزگار غیبت صغرا	الف	۵
۱۳	آسیب‌شناسی زبان‌شناختی ترجمه ادعیه و زیارات مهدوی	الف	۳
۱۴	آسیب‌شناسی زبان‌شناختی ترجمه روایات مهدوی	الف	۳
۱۵	بررسی معناشناسانه «قائم» و «مهدی» در روایات، با تأکید بر همنشینی‌ها و جانشینی‌ها	الف	۳
۱۶	تحلیل انسجام واژگانی در توقیعات صادر شده از امام عصر <small>علیه السلام</small> با رویکرد زبان‌شناسی نقش‌گرا	ب	۵
۱۷	مؤلفه‌ها و شاخصه‌های تصویر هنری در ادعیه و زیارات مهدوی	الف	۳
۱۸	شاخصه‌های زیبایی‌های «بیانی» در ادعیه و زیارات مهدوی	ب	۵
۱۹	شاخصه‌های زیبایی‌های «بدیعی» در ادعیه و زیارات مهدوی	ب	۵
۲۰	مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی ادعیه و زیارات مهدوی، با تأکید بر موسیقی (درون متنی و برون متنی) و عناصر «آوایی»	الف	۲

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۲۱	مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی ادعیه و زیارات مهدوی، با تأکید بر ارتباط بیان و ساختار جمله با معنا	الف	۲
۲۲	مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی ادعیه و زیارات مهدوی، با تأکید بر پیوستگی و انسجام متنی	الف	۲
۲۳	تحلیل انسجام واژگانی ادعیه و زیارات مهدوی با رویکرد زبان‌شناسی نقش‌گرا	الف	۳
۲۴	پدیدارشناسی عوامل مؤثر و برانگیزاننده رویکرد ادبی به اندیشه مهدویت	الف	۵
۲۵	ساختار نحوی، صرفی و بلاغی ادعیه و زیارات مهدوی و تأثیر آن بر ترجمه به زبان‌های دیگر	الف	۵
۲۶	نقش ترفندهای ادبی (نحوی، صرفی و بلاغی) در تأویل‌گرایی بی‌ضابطه جریان‌های انحرافی	الف	۲
۲۷	ساحت‌شناسی آرایه‌های بلاغی ادعیه و زیارات مهدوی	ب	۶
۲۸	ارائه نمونه‌های عینی نقش ساختار نحوی، صرفی و بلاغی در فقه‌الحديث روایات مهدوی	الف	۲

۲. مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی در عرصه قالب‌های آفرینش ادبی

۲-۱. شعر

شگفتی‌های زبان شعر، رازناکی، گشودگی افق، دلالت‌های معنایی و تعبیرپذیری آن؛ از دیرباز موضوع مطالعات ادبی و زبانی بوده است. شاعران متعهد دینی، با سلاح شعر و ادب به معرفی و استحکام مبانی مذهبی خویش، همّت گماشتند و چه بسا جان در راه اعتقاد خویش نهادند. بنابراین، شعرشان در خدمت اهداف فکری‌شان قرار گرفته و از جوشش درونی نشأت یافته و از صدق عاطفه برخاسته؛ الفاظ و معانی در آن، سلیس و روان و از غرابت و تعقید، بیگانه است.

هر مقوله شعری که صبغه دینی داشته و از آموزه‌های اسلامی متأثر باشد، در قلمرو شعر آیینی قرار می‌گیرد. تنها مسئله‌ای که شعر آیینی را از سایر انواع شعر مجزا می‌کند، «قلمرو موضوعی» آن است. در شعر آیینی با سه قلمرو موضوعی مشخص و قابل تعریف روبه‌رو هستیم: «شعر توحیدی» (نیایش، عرفانی و سلوکی)؛ «شعر رهایی، آزادی و تعلیمی» (اخلاقی، پندی، اجتماعی، بیداری و دفاع مقدس) و در نهایت «شعر ولایی». برای شعر ولایی می‌توان

زیرمجموعه‌هایی را در نظر گرفت که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: شعر نبوی، شعر علوی، شعر فاطمی، شعر عاشورایی، شعر رضوی و شعر مهدوی. منقبت و مرثیه تنها در بخشی از شعر ولایی حضور دارد و عمده شعر آیینی بر مؤلفه‌های ارزشی استوار است.

آن سان که ملاحظه می‌گردد، دایره شمول شعر انتظار، چه از نظرگاه مضمون و درون‌مایه و چه از منظر قالب و شکل، همه قلمروهای شعری را شامل می‌شود. شعر انتظار، هم درون‌مایه حماسی دارد، هم عارفانه، هم عاشقانه، هم مذهبی و هم اجتماعی و سیاسی. از نظرگاه قالب و شکل نیز نه تنها قالب‌های کلاسیک و سنتی و قالب‌های نو (نیمایی و سپید) به وفور به کار گرفته شده‌اند؛ که نوآوری‌هایی نیز در فرم و شکل صورت پذیرفته است؛ آن‌گونه که در حوزه معنا نیز نگاه تازه و مضامین تازه را در شعر انتظار می‌توان جست‌وجو کرد.

چون ژرف بنگریم، انقلاب اسلامی برای طرح آموزه‌های دینی در عرصه شعر بستر مناسبی فراهم کرد. در این زمینه باید افزود که انعکاس آموزه مهدویت در شعر پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با تمام تاریخ شعر فارسی برابر است (محدثی خراسانی، ۱۳۸۸: ص ۱۸۹). قوت و غنای شعر انتظار و مهدویت عصر انقلاب را باید در مجموعه شعرهای انتظار جست‌وجوگر بود (ر.ک: امین، ۱۳۸۰: ص ۵۸؛ میری، بی‌تا: ص ۸۵ و خانه شاعران و نویسندگان جوان، ۱۳۷۷: ص ۲۵). برخی از مهم‌ترین نیازهای پژوهشی در پیوند میان شعر و آموزه مهدویت عبارتند از:

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱	تبارشناسی و گونه‌شناسی اشعار مهدوی در عصر حضور ائمه <small>علیهم‌السلام</small>	الف	۳
۲	نقش اندیشه‌ها و حوادث تاریخی در بازتاب آموزه مهدویت در اشعار «سیدحمیری»	الف	۵
۳	گونه‌شناسی مضمونی و محتوایی اشعار عربی مهدوی از ابتدای غیبت کبرا تا قرن یازدهم	الف	۳
۴	بازتاب حماسی انتظار در دیوان «ابن‌حسام خوسفی»، از شعرای روزگار تیموری	ب	۵
۵	تبیین جایگاه ادبی و شعری «ابن‌رومی»، از شاعران روزگار غیبت صغرا	ب	۵
۶	ویژگی‌شناسی اشعار انتظار و مهدویت روزگار مشروطه در ایران	ب	۵

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۷	بررسی کاربرست لقب «مهدی» در وصف شاهان در ادب فارسی از قرن ششم تا هشتم	الف	۳
۸	بازتاب انتظارات ناظر به مهدویت از حکومت صفویه در اشعار این روزگار	الف	۳
۹	نقد و بررسی کتاب «الموسوعه الشعریه المهدویه»، نگاشته «عبدالقادر علی ابوالمکارم»	الف	۵
۱۰	بررسی سیر تحول کمی شعر مهدوی در ادب فارسی، از قرن دهم تا روزگار معاصر	الف	۳
۱۱	بررسی سیر تحول محتوایی و مضمونی شعر مهدوی در ادب فارسی، از قرن دهم تا روزگار معاصر	الف	۲
۱۲	بررسی سیر تحول کمی شعر عربی مهدوی، از قرن هفتم تا روزگار معاصر	الف	۲
۱۳	بررسی سیر تحول محتوایی و مضمونی شعر عربی مهدوی، از قرن هشتم تا روزگار معاصر	الف	۳
۱۴	شعر انتظار و مهدویت (جیستی، مبانی، الزامات و کارکردها)	الف	۳
۱۵	سنجش کیفی تصویرهای ادبی در شعر مهدوی معاصر	الف	۳
۱۶	اثربرداری «واژگانی» و «گزارهای» شاعران فارسی‌گو از آموزه مهدویت	الف	۲
۱۷	اثربرداری «گزارشی» و «ساختاری» شاعران فارسی‌گو از آموزه مهدویت	الف	۲
۱۸	اثربرداری «الهامی» و «تلمیحی» شاعران فارسی‌گو از آموزه مهدویت	الف	۲
۱۹	اثربرداری «تأویلی»، «تطبیقی» و «تصویری» شاعران فارسی‌گو از آموزه مهدویت	الف	۲
۲۰	سنجش نقش انقلاب اسلامی در تغییر نگرش شاعران به آموزه مهدویت	الف	۳
۲۱	سیمای منتظر و حکمت انتظار در اشعار عرفانی امام خمینی <small>علیه السلام</small>	الف	۲
۲۲	شناسایی و اعتبارسنجی شاخص‌های شعر مطلوب در عرصه آموزه مهدویت	الف	۵
۲۳	طبقه‌بندی ساختاری گونه‌های شعر کوتاه معاصر در عرصه آموزه مهدویت	ب	۵
۲۴	وجه گفتمانی نگاه شاعران جوان آیینی در رویکرد به آموزه مهدویت	ب	۵
۲۵	تحلیل آماری - رویکردی جایگاه آموزه مهدویت در شعر آیینی ایران در دهه شصت و هفتاد شمسی	ب	۴
۲۶	تحلیل آماری - رویکردی جایگاه آموزه مهدویت در شعر آیینی ایران در دهه هشتاد و نود شمسی	ب	۴
۲۷	الزامات و بایسته‌های بازنمایی گفتمان انتظار در شعر دفاع مقدس	الف	۳
۲۸	بازتاب گفتمان انتظار در سرودهای حماسی ایران بعد از انقلاب	الف	۴
۲۹	جلوه‌های باور به مهدویت در اشعار شاعران آیینی لبنان در روزگار معاصر	الف	۵

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۳۰	تحلیل سیر تطور بازتاب گفتمان انتظار در اشعار در دهه هفتاد و هشتاد شمسی	الف	۵
۳۱	نقش گفتمان انتظار بر شکل‌گیری و ارتقای ادبیات پایداری در ایران معاصر	الف	۲
۳۲	بازنمود ساحت‌های تجلی گفتمان انتظار بر شعر دفاع مقدس	الف	۳
۳۳	بازتاب آموزه انتظار در اشعار بیداری اسلامی	الف	۴
۳۴	بازتاب آموزه انتظار در اشعار دفاع از مردم فلسطین	الف	۴
۳۵	بررسی فرایند تأثیرگذاری انقلاب اسلامی بر ارتقای کیفی شعر اعتراض و انتظار	الف	۳
۳۶	ترکیب‌سازی و هم‌آوایی واژگانی در اشعار انقلاب اسلامی و آموزه مهدویت	الف	۲
۳۷	فرایندشناسی ساخت نمادهای مهدوی در رباعیات حماسی بعد از انقلاب اسلامی	الف	۵
۳۸	فضاسازی واژگانی در شعر مهدوی بعد از انقلاب	الف	۵
۳۹	بررسی تطبیقی سبک‌شناسی لایه‌ای اشعار مهدوی حمید سبزواری و طاهره صفارزاده (لایه آوایی و واژگانی)	الف	۵
۴۰	سبک‌شناسی بازنمود گفتمان انتظار در اشعار شاعران معاصر افغانستان	الف	۵
۴۱	تحلیل نقش فرامتن تاریخی در سیر تطور رویکرد به گفتمان انتظار در اشعار آیینی	الف	۲
۴۲	بررسی تطبیقی ذهنیت و مضامین اشعار مهدوی شاعران ایران و افغانستان	الف	۴
۴۳	سنخ‌شناسی رویکرد به آموزه مهدویت در اشعار شاعران پایداری	الف	۲
۴۴	بررسی نوآوری‌های شاعران در پردازش نمادهای مهدوی (با تأکید بر اشعار سلمان هراتی، نصرالله مردانی و حمید سبزواری)	الف	۵
۴۵	بررسی سبک کاربست دو عنصر «حماسه» و «عرفان» در اشعار مهدوی	الف	۲
۴۶	بررسی عنصر «مهدی‌باوری» در دو ادب فارسی و عربی با تأکید بر شعر «شهریار» و «جواهری»	الف	۳
۴۷	بررسی نقش گفتمان انتظار در فرهنگ پایداری با تکیه بر اشعار شاعران عصر انقلاب اسلامی	الف	۴
۴۸	بررسی عنصر «بصیرت» و «زمانه‌آگاهی» در اشعار انتظار	الف	۶
۴۹	نمونه‌شناسی الگویی شعر ممتاز مهدوی در شاعران جوان آیینی	ب	۵
۵۰	نقد و تحلیل شعر انتظار در ادبیات معاصر بعد از انقلاب، براساس تحلیل واژه‌شناختی و کارکرد زبان‌شناختی	الف	۵
۵۱	آسیب‌شناسی شعر مهدوی در ادب فارسی در روزگار معاصر (با تأکید بر رویکرد به مقوله انتظار)	الف	۳

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۵۲	آسیب‌شناسی شعر مهدوی در ادب عربی در روزگار معاصر (با تأکید بر رویکرد به مقوله انتظار)	الف	۳
۵۳	تجلی باور به انتظار و مهدویت در شعر عاشورایی معاصر	الف	۳
۵۴	بررسی و تحلیل عناصر فرهنگی، ملی و اسطوره‌ای در شعر مهدوی انقلاب	الف	۵
۵۵	بررسی اشارات «قرآنی» در شعر مهدوی عصر انقلاب	ب	۶
۵۶	بررسی اشارات «روایی» در شعر مهدوی عصر انقلاب	ب	۶
۵۷	بررسی اشارات «کلامی» و «اعتقادی» در شعر مهدوی عصر انقلاب	ب	۶
۵۸	مطالعه و بررسی مجموعه‌های مستقل شعر مهدوی؛ مورد بررسی «سیمای مهدی موعود در آینه شعر فارسی» اثر محمدعلی مجاهدی	الف	۵
۵۹	مطالعه و بررسی مجموعه‌های مستقل شعر مهدوی؛ مورد بررسی «سیمای امام مهدی <small>عجل الله تعالی فرجه</small> در شعر عربی» اثر دکتر محمد عبداللهی	الف	۵
۶۰	نوآوری‌های «مضمونی» و «محتوایی» سروده‌های مهدوی عصر انقلاب	الف	۴
۶۱	نوآوری‌های «شکلی» و «فرمی» سروده‌های مهدوی عصر انقلاب	الف	۴
۶۲	بررسی و تحلیل عناصر شعری (زبان، عاطفه، اندیشه، موسیقی و خیال) در شعر مهدوی عصر انقلاب	الف	۳
۶۳	بررسی تطبیقی شعر انتظار در میان شاعران عرب و پارسی‌گوی معاصر، با تأملی در میزان خلاقیت هنری	الف	۲
۶۴	تطبیق و مقایسه عنصر عاطفه در شعر مهدوی معاصر در ادب فارسی و عربی	الف	۲
۶۵	تطبیق و مقایسه عنصر اندیشه در شعر مهدوی معاصر در ادب فارسی و عربی	الف	۲
۶۶	بررسی کارکردهای اجتماعی باورداشت مهدویت در شعر انتظار معاصر	الف	۵
۶۷	تطبیق و مقایسه عناصر موسیقی (انواع موسیقی شعر) در شعر مهدوی معاصر در ادب فارسی و عربی	الف	۵
۶۸	تطبیق و مقایسه عنصر خیال در شعر مهدوی معاصر در ادب فارسی و عربی	الف	۵
۶۹	مبانی نظری شعر عارفانه در عرصه مهدویت و بررسی نمادها و عناصر آن	الف	۵
۷۰	بررسی و تحلیل نمادپردازی‌های حماسی در شعر انتظار شاعران پارسی‌گو بعد از انقلاب اسلامی	الف	۳
۷۱	تحلیل نمادهای انتظار و اعتراض و بررسی تطبیقی آن در اشعار سید حمید برقی، جواد محمدزمانی و میلاد عرفان‌پور	الف	۵
۷۲	بررسی خوانش‌های گوناگون شاعران عرب‌زبان معاصر از غیبت مهدی موعود <small>عجل الله تعالی فرجه</small>	الف	۵

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۷۳	بررسی خوانش‌های گوناگون شاعران پارسی‌گوی معاصر از غیبت مهدی موعود <small>عجل‌الله فرجه</small>	الف	۵
۷۴	نقد و بررسی وام‌گیری قرآنی و روایی در شعر انتظار امام خمینی <small>رحمه‌الله</small>	الف	۵
۷۵	سنجش تأثیر اندیشه فکری امام خمینی <small>رحمه‌الله</small> در عرصه انتظار بر اشعار وی	الف	۳
۷۶	نقد و بررسی وام‌گیری قرآنی و روایی در شعر انتظار عصر انقلاب	الف	۴
۷۷	سنخ‌شناسی رویکرد عالمان شیعی شاعر به مقوله انتظار و مهدویت در قرن اخیر	الف	۲
۷۸	پیوندهای دوسویه «عاشورا» و «ظهر» در شعر مهدوی انقلاب اسلامی	الف	۴
۷۹	وجوه مشترک «شعر اجتماعی» و «شعر مهدوی»	الف	۳
۸۰	عناصر مشترک رویکردی در سروده‌های جهانی در عرصه منجی موعود	الف	۱
۸۱	بررسی محتوا و مضمون «غزل مهدوی» بعد از انقلاب اسلامی و تبیین سیر تحول آن	الف	۵
۸۲	بررسی محتوا و مضمون «قصیده‌های مهدوی» بعد از انقلاب اسلامی و تبیین سیر تحول آن	الف	۵
۸۳	بررسی محتوا و مضمون «رباعی‌های مهدوی» بعد از انقلاب اسلامی و تبیین سیر تحول آن	الف	۵
۸۴	بازخوانی سیر تحول «مثنوی‌سرایی» در شعر مهدوی در ایران معاصر	الف	۵
۸۵	سنخ‌شناسی رویکرد «سپیدسرایان» به آموزه مهدویت و بررسی سیر تحول سپیدسرای مهدوی	الف	۵
۸۶	بررسی مضامین و محتوای «نوسرایان» (نیمایی) شعر مهدوی	الف	۵
۸۷	بررسی سیر تحول «دوییتی‌سرایی» در شعر مهدوی در ایران معاصر	الف	۵
۸۸	بازنمایی سیر تاریخی تحول فرمی، قالبی و محتوایی «ترکیب‌بند» و «ترجیع‌بند» سرایی در شعر مهدوی در ادب پارسی	الف	۲
۸۹	سبک بازتاب آموزه مهدویت در سروده‌های شاعران اهل سنت	الف	۱
۹۰	تأثیرسنجی نقش انقلاب اسلامی ایران بر انعکاس نظام ارزش‌های مهدوی در «شعر»	الف	۳
۹۱	مقایسه تطبیقی عناصر حماسی کهن در شعر انتظار عصر انقلاب	الف	۵
۹۲	جایگاه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در ارتقای کیفی گونه «شعر مقاومت»	ب	۳
۹۳	فرایندشناسی انتقال پیام‌های مهدوی در تصویرسازی‌های ذهنی در شعر	الف	۵
۹۴	تحلیل نحوه بازنمایی سازه معنایی انتظار در شعر بعد از انقلاب و مقایسه آن با شعر قبل از آن	الف	۲

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۹۵	سنخ‌شناسی تجلی «مسجد مقدس جمکران» در شعر آیینی معاصر	الف	۵
۹۶	تحلیل مسئله «اعتراض» در شعر «انتظار» از نظرگاه جامعه‌شناسی ادبیات	الف	۲
۹۷	جلوه‌های نمود آموزه مهدویت در شعر علامه سید محمد حسین فضل الله	ب	۶
۹۸	تحلیل خلاقیت‌ها و امتیازات ساختار موسیقایی و عناصر آوایی قصیده‌های مهدوی عصر انقلاب	ب	۵
۹۹	بررسی جایگاه «اعتراض و طلب ظهور» در شعر اجتماعی بعد از انقلاب اسلامی	ب	۵
۱۰۰	بررسی تحلیلی نقش شعر «انتظار» و «اعتراض» در استحکام بیداری اسلامی	الف	۳
۱۰۱	بررسی توصیفی و تحلیلی سیمای امام مهدی <small>عجله</small> در شعر دینی احمد وائلی	ب	۶
۱۰۲	سیر تاریخی شعر انتظار عصر انقلاب از نظرگاه جامعه‌شناختی	الف	۵
۱۰۳	روان‌شناسی اعتراض در شعر انتظار طاهره صفارزاده	ب	۶
۱۰۴	بررسی تحلیلی نقش انقلاب اسلامی در زمینه‌سازی ظهور از نظرگاه شعر انتظار	ب	۳
۱۰۵	ساحت‌شناسی زمینه‌سازی ظهور از نظرگاه شعر انتظار عصر انقلاب	ب	۶
۱۰۶	سبک پردازش راهکارهای تحقق «معرفت امام» در شعر انتظار	الف	۵
۱۰۷	سبک پردازش راهکارهای تحقق «محبت امام» در شعر انتظار	الف	۵
۱۰۸	سبک پردازش راهکارهای تحقق «اطاعت امام» در شعر انتظار	الف	۵
۱۰۹	سبک پردازش راهکارهای تحقق «حمایت امام» در شعر انتظار	الف	۵
۱۱۰	بررسی و تحلیل مضامین عرفانی در شعر انتظار	ب	۶
۱۱۱	تمایزشناسی بازنمود انتظار در شعر شیعی و مسیحی	الف	۵
۱۱۲	سبک‌شناسی پردازش گفتمان انتظار در شعر نو معاصر عربی	الف	۵
۱۱۳	بازنمایی عوامل و زمینه‌های ارتقای کیفی جایگاه انتظار در شعر	الف	۴
۱۱۴	بررسی ابعاد زیبایی‌شناختی شعر در گرایش مخاطب به پیام مهدوی با بررسی شعر انتظار در روزگار معاصر	الف	۳
۱۱۵	معیارشناسی سنجش کیفیت محتوای شعر انتظار	الف	۴
۱۱۶	تأثیرسنجی نقش تفکر «انجمن حجتیه» بر شعر آیینی معاصر (بررسی میدانی)	الف	۳
۱۱۷	بازنمایی ابعاد القای حس اضطراب به حجت در شعر اعتراض بعد از انقلاب اسلامی	الف	۳
۱۱۸	بررسی مفاهیم، نمادها و تلمیحات مشترک و پرکاربرد در شعر شاعران عصر انقلاب در عرصه مهدویت	ب	۴
۱۱۹	تبارشناسی و سبک‌شناسی ارائه مضامین مهدوی در شعر کودک	الف	۵

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱۲۰	آموزش مفهوم انتظار به کودکان و نوجوانان در شعر (اصول، روش‌ها و راهکارهای ارتقای آن)	الف	۳
۱۲۱	بررسی راهکارهای امام‌شناسی در کتاب‌های شعر کودک و نوجوان	ب	۳
۱۲۲	درون‌مایه شعر تعلیمی کودک و نوجوان در عرصه مهدویت	الف	۳
۱۲۳	گونه‌شناسی پرداخت «غیبت امام» در شعر کودک و نوجوان	ب	۳
۱۲۴	بررسی جلوه‌های مهدوی در شعر کودک و نوجوان در دو دهه ابتدایی بعد از انقلاب اسلامی	الف	۳
۱۲۵	تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر ارائه مضامین مهدوی در شعر کودک	ب	۳

۲-۲. ادبیات داستانی

«داستان»، مجموعه‌ای از وقایع حقیقی و غیرحقیقی است که نویسنده با بیانی زنده و آمیخته با جزئیات، مخاطب را قادر می‌سازد که وقایع را به طور آنی در ذهن مجسم کند. چند دهه اخیر را به جرأت می‌توان عصر طلایی ادبیات داستانی شمرد. در این دوره، ادبیات داستانی ما از حیث شمار نویسندگان، شمار آثار و تنوع آن‌ها و هم به لحاظ سطح ادبی، در تاریخ ادب معاصر فارسی، بی‌نظیر است و خوش‌تر آن‌که به بالندگی و شکوفایی رو دارد و در نسل‌های جوان‌تر پشتوانه مطمئنی پیدا کرده است. نکته اساسی در خور یادکرد این است که ادبیات داستانی در عرصه آموزه مهدویت، نیازمند گسترش و ژرفایابی در حوزه‌های «آفرینش ادبی»، «آموزش» و «نقد داستان» است. در کنار این سه عرصه، پرداختن به همه گونه‌های داستانی: رمان، داستان کوتاه و داستان کوتاه کوتاه (مینی‌مال)، ضروری می‌نماید.

طبیعی است که ادبیات داستانی در عرصه مهدویت، می‌بایست «پیام‌محور» باشد و نویسندگان پیش از پرداختن به صورت و فرم و تکنیک، «متعهدانه» و «معتقدانه» به طرح پیام‌های مهدوی بپردازند. اهتمام به مخاطب کودک و نوجوان در عرصه ادبیات داستانی بسیار مهم می‌نماید.^۱ در پیوند میان ادبیات داستانی و آموزه مهدویت، می‌توان به مسائلی که در پی

۱. در این زمینه باید افزود که ادبیات معاصر کودک و نوجوان، به شیوه‌ای روشمند و رسمی، در حدود ۱۳۰۰ شمسی با تأثیرپذیری از ادبیات کودک و نوجوان اروپا و با پیشگامی جبار باغچه‌بان در کشورمان رواج یافت (در این زمینه رک: قزل ایغ، ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن، ص ۱۵۲).

می‌آید، توجه داشت:

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱	الزامات و بایسته‌های هندسه معرفتی آموزه مهدویت در قالب «ادبیات داستانی»	الف	۲
۲	تأثیرسنجی نقش ادبیات داستانی در ارتقای کیفی معرفت امام در جامعه منتظر	الف	۳
۳	شبه‌شناسی ترویج انتظار اجتماعی در ادبیات داستانی	الف	۳
۴	زیبایی‌شناسی ادبیات داستانی در عرصه مهدویت	الف	۵
۵	پردازش داستانی غیبت امام (الزامات، شاخصه‌ها و ساحت‌ها)	الف	۵
۶	بررسی عوامل ارتقای جایگاه آموزه مهدویت در ادبیات داستانی	الف	۴
۷	«جایگاه‌شناسی» آموزه منجی موعود در ادبیات داستانی در جهان	الف	۱
۸	«گونه‌شناسی» بازآفرینی مضامین مهدوی در ادبیات داستانی معاصر	ب	۳
۹	«روش‌شناسی» بازآفرینی مضامین مهدوی در ادبیات داستانی معاصر	الف	۳
۱۰	«کارکردشناسی» بازآفرینی مضامین مهدوی در ادبیات داستانی معاصر	الف	۳
۱۱	بازخوانی تکنیک‌های شخصیت‌پردازی نرجس خاتون در ادبیات داستانی	ب	۵
۱۲	آسیب‌شناسی رویکرد به «آخرالزمان» در ادبیات داستانی معاصر در جهان	الف	۱
۱۳	تأثیرسنجی نقش انقلاب اسلامی ایران در انعکاس نظام ارزش‌های مهدوی در «ادبیات داستانی»	ب	۳
۱۴	سنجش تحلیلی نظام ارزش‌های مهدوی منعکس شده در «ادبیات داستانی» بعد از انقلاب اسلامی ایران	الف	۳
۱۵	بررسی تحلیلی و تطبیقی ادبیات داستانی مهدوی از نظرگاه «زبان‌شناختی»	الف	۲
۱۶	بررسی تحلیلی و تطبیقی ادبیات داستانی مهدوی از نظرگاه «روان‌شناسی»	الف	۲
۱۷	بررسی تحلیلی و تطبیقی ادبیات داستانی مهدوی از نظرگاه «جامعه‌شناسی»	ب	۲
۱۸	تدوین و ارائه مدل الگویی نظام نوآوری در ادبیات داستانی مهدوی	الف	۲
۱۹	جایگاه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در ارتقای کیفی گونه «ادبیات داستانی مقاومت»	ب	۳

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۲۰	دیرینه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در «ادبیات داستانی» بعد از انقلاب اسلامی	ب	۳
۲۱	تحلیل کیفی سنخ خوانش «نویسندگان داستانی» از مفهوم «انتظار» و نقش آن در سبک کاربست در ادبیات داستانی	الف	۳
۲۲	تحلیل کیفی موانع بازتاب «فرهنگ انتظار» در «ادبیات داستانی» (تبیین موانع روش‌شناختی، ساختارشناسی و جامعه‌شناختی)	الف	۲
۲۳	مقایسه و بررسی وضعیت موجود و مطلوب «ادبیات داستانی» در عرصه مهدویت از نظرگاه نویسندگان ادبیات داستانی	الف	۴
۲۴	شاخصه‌شناسی هنری ادبیات داستانی و نقش آن در انتقال پیام مهدوی به مخاطب	الف	۳
۲۵	فرایندشناسی انتقال پیام‌های مهدوی در تصویرسازی‌های ذهنی در ادبیات داستانی	الف	۳
۲۶	بررسی ظرفیت‌های روزگار غیبت صغرا در پردازش ادبی داستان	الف	۵
۲۷	بررسی ظرفیت‌های داستانی سرگذشت «جعفر کذاب» در پردازش ادبی داستان	الف	۵
۲۸	بررسی ظرفیت‌های داستانی سرگذشت «عثمان بن سعید» در پردازش ادبی داستان	الف	۵
۲۹	بررسی ظرفیت‌های داستانی سرگذشت «محمد بن عثمان» در پردازش ادبی داستان	الف	۵
۳۰	بررسی ظرفیت‌های داستانی سرگذشت «حسین بن روح نوبختی» در پردازش ادبی داستان	الف	۵
۳۱	بررسی ظرفیت‌های داستانی باورداشت آموزه مهدویت، در هشت سال دفاع مقدس	الف	۳
۳۲	بررسی ظرفیت‌های داستانی باورداشت آموزه مهدویت، در رزمندگان مدافع حرم	الف	۳
۳۳	تحلیل روایی بازنمایی آموزه مهدویت در رمان‌های منتشر شده بعد از انقلاب اسلامی	الف	۴
۳۴	تحلیل کیفی سنخ خوانش هنرمندان از مفهوم انتظار و سبک کاربست آن در رمان	الف	۲
۳۵	جایگاه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در ارتقای کیفی «رمان‌های مقاومت»	ب	۲
۳۶	سنخ‌شناسی تجلی مسجد مقدس جمکران در ادبیات داستانی معاصر	الف	۵
۳۷	بررسی ساختاری رمان «کمی دیرتر»، اثر استاد سید مهدی شجاعی	ج	۶

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۳۸	الزامات و بایسته‌های شخصیت‌پردازی در ادبیات داستانی کودک و نوجوان در عرصه مهدویت	ب	۵
۳۹	گونه‌شناسی پرداخت «غیبت امام» در ادبیات داستانی کودک و نوجوان	الف	۳
۴۰	گونه‌شناسی پرداخت «زمینه‌سازی ظهور» در ادبیات داستانی	الف	۲
۴۱	تبارشناسی بازآفرینی «اسطوره سوشیانس» در ادبیات داستانی	ج	۶
۴۲	بررسی ابعاد زیبایی‌شناختی ادبیات داستانی در گرایش کودکان و نوجوانان به پیام مهدوی با بررسی ادبیات داستانی کودک و نوجوان در عرصه مهدویت	الف	۳
۴۳	اصول و روش‌های آموزش مفهوم انتظار به کودکان و راهکارهای ارتقای آن در ادبیات داستانی کودک و نوجوان	الف	۳
۴۴	تأثیرسنجی نقش داستان بر درک فریافت‌های دینی در عرصه مهدویت در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی	الف	۲
۴۵	شاخص‌شناسی سنجش کیفیت محتوای ادبیات داستانی در عرصه مهدویت	الف	۳
۴۶	تأثیرسنجی نقش تفکر «انجمن حجتیه» بر ادبیات داستانی در ایران معاصر	الف	۳
۴۷	تأثیرسنجی نقش قصه‌گویی در فرایند تحقق تربیت منتظرانه کودکان	الف	۳
۴۸	شگردشناسی داستانی طرح مسئله «رجعت»	ب	۳
۴۹	آسیب‌شناسی طرح مسئله‌انتظار در ادبیات داستانی کودک	الف	۵
۵۰	ظرفیت‌شناسی روزگار کودکی امام زمان <small>علیه السلام</small> در آفرینش‌های ادبی در عرصه داستان	الف	۳
۵۱	ظرفیت‌شناسی رخداد‌های عصر ظهور در خلق آفرینش‌های هنری در عرصه ادبیات داستانی	الف	۵
۵۲	راهکارشناسی انتقال پیام‌های مهدوی با زبان غیرمستقیم در ادبیات داستانی	الف	۲
۵۳	بررسی جایگاه ادبیات داستانی در ترویج منجی موعود در «آیین زرتشت»	ب	۳
۵۴	بررسی نقش ادبیات داستانی در تبلیغ ظهور «مسیحا» در مسیحیت	ب	۳
۵۵	بررسی جایگاه ادبیات داستانی در ترویج منجی موعود در آیین «بودیسم»	ب	۳
۵۶	بررسی جایگاه ادبیات داستانی در ترویج منجی موعود در آیین «هندو»	ب	۳

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۵۷	سنخ‌شناسی رویکرد به آموزه مهدویت، در ادبیات داستانی مصطفی رحمان دوست	ج	۶
۵۸	بررسی ساختاری نمادهای مهدوی در ادبیات داستانی پایداری	الف	۵
۵۹	تحلیل فرجام‌شناسانه گفتمان انتظار در ادبیات داستانی پایداری	ب	۵
۶۰	بررسی نوآوری‌های فرمی در داستان‌های مهدوی کودک و نوجوان	الف	۳
۶۱	رسالت‌شناسی داستان‌نگاری مهدوی برای کودک و نوجوان	ب	۶
۶۲	آسیب‌شناسی سنخ رویکرد به آموزه مهدویت، در ادبیات داستانی کودکان منتشر شده در یک دهه اخیر	الف	۳
۶۳	سنجش و تحلیل سبک پردازش نمادهای مهدوی در داستان‌های کودک و نوجوان	ب	۳

۳.۲. ادبیات نمایشی

«ادبیات نمایشی»، به معنای عام آن، در میان تمام اقوام بشری سابقه دارد. در ایران نیز سروده‌های اوستا و مراسمی که مغان برای خواندن این سروده‌ها ترتیب می‌دادند، نظیر نقالی، تعزیه، تخت حوضی و سیاه‌بازی، از جمله این نمایش‌ها به شمار می‌روند. اما نمایش با تعریف ارسطویی آن، بنا به دلایل و عوامل مختلف، هیچ‌گاه در ادبیات فارسی تا عصر مشروطه شکل نگرفت. البته این به معنای آن نیست که متون دینی و ادبی کهن فاقد ظرفیت‌های نمایشی است و نمی‌توان از آن‌ها در عرصه نمایش بهره برد؛ بلکه برعکس، ویژگی‌های داستانی مشترک برخی از داستان‌ها در روایات و قصص قرآنی و دینی و مذهبی با درام، می‌تواند برای اقتباس نمایش راه را هموارتر سازد.^۱

میان ادبیات داستانی و ادبیات نمایشی شباهت‌هایی وجود دارد؛ اما باید توجه داشت که «توصیف» در ادبیات داستانی، جای خود را به «اجرا» و «نمایش» در ادبیات نمایشی می‌دهد. به عبارتی، داستان به قصد چاپ و مطالعه خواننده نگاشته می‌شود و نمایشنامه در اصل برای دیده شدن (ناظرزاده کرمانی، ۱۳۷۳: شماره ۲۵، ص ۲۶۰).

۱. یعنی برخلاف نمایشنامه‌های غربی که مستقیماً برای نمایش نگارش یافته است؛ می‌توان از بسیاری از متون ادبی و دینی با گذر از مرحله بازنویسی و اقتباس، حذف، اضافه، تلفیق، جا به جایی و یا تبدیل برای مخاطب به نمایشنامه تبدیل شود (در این زمینه ر.ک: مکی، شناخت عوامل نمایش، ص ۴۵).

با پیروزی انقلاب اسلامی، ادبیات نمایشی حیاتی تازه یافت و روح و اندیشه انقلاب در آن دمیده شد. ادبیات نمایشی در عرصه مهدویت، راوی و نمایانگر ارزش‌ها، هنجارها، باورها و آرمان‌های ناظر به انتظار و امام‌باوری است. با نگاهی وسیع‌تر، می‌توان در هر ادبیات نمایشی را که تقابل و تضاد جبهه حق و باطل، امیددهی به آینده روشن زمینه‌سازی ظهور و تبیین وظایف در قبال امام را ترسیم می‌کند، ادبیات نمایشی در عرصه گفتمان انتظار نامید. ادبیات نمایشی در عرصه مهدویت، فیلم‌نامه‌ها، نمایشنامه‌های تئاتر، نمایش‌های خیابانی و دیگر گونه‌های نمایشی را شامل می‌گردد. برخی از مهم‌ترین مسئله‌های قابل تأمل در مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبیات نمایشی عبارتند از:

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱	ویژگی‌شناسی ساختار مطلوب نمایشنامه در عرصه آموزه مهدویت	الف	۳
۲	بازتاب باورداشت آموزه مهدویت در ادبیات نمایشی عاشورایی در ایران معاصر	ب	۳
۳	جایگاه‌شناسی آموزه مهدویت در ادبیات نمایشی در دهه اول بعد از انقلاب	الف	۳
۴	جایگاه‌شناسی آموزه مهدویت در ادبیات نمایشی در دهه دوم بعد از انقلاب	الف	۳
۵	بازتاب فرهنگ انتظار در ادبیات نمایشی مربوط به هشت سال دفاع مقدس	ب	۳
۶	فرهنگ انتظار در ادبیات نمایشی مربوط به فرهنگ جهاد و استقامت	الف	۳
۷	مقایسه تطبیقی فیلم‌نامه‌های سینما و تلویزیون در عرصه آموزه مهدویت بعد از انقلاب اسلامی	الف	۳
۸	ویژگی‌شناسی ساختار و محتوای مطلوب نمایشنامه‌های رادیویی در عرصه مهدویت	الف	۳
۹	نقد و بررسی ادبیات نمایشی مهدوی در رادیو معارف	الف	۵
۱۰	سنجش ارزش ادبی نمایشنامه‌های تئاتر در عرصه مهدویت در یک دهه اخیر	ب	۳
۱۱	آسیب‌شناسی رویکرد به آموزه مهدویت در نمایشنامه‌های تلویزیونی	الف	۵
۱۲	شیوه‌های تنظیم داستان‌های مهدوی برای متون نمایشی رادیو	الف	۵
۱۳	تأثیرسنجی نقش انقلاب اسلامی ایران در انعکاس نظام ارزش‌های مهدوی در «ادبیات نمایشی»	ب	۳
۱۴	سنجش تحلیلی نظام ارزش‌های مهدوی منعکس شده در «ادبیات نمایشی» بعد از انقلاب اسلامی ایران	الف	۳

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱۵	بررسی تحلیلی و تطبیقی ادبیات نمایشی مهدوی، از نظرگاه «زبان‌شناختی»	الف	۲
۱۶	بررسی تحلیلی و تطبیقی ادبیات نمایشی مهدوی، از نظرگاه «روان‌شناسی»	الف	۲
۱۷	بررسی تحلیلی و تطبیقی ادبیات نمایشی مهدوی، از نظرگاه «جامعه‌شناسی»	الف	۲
۱۸	تدوین و ارائه مدل الگویی نظام نوآوری در عرصه ادبیات نمایشی مهدوی	الف	۲
۱۹	جایگاه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در ارتقای کیفی گونه «ادبیات نمایشی مقاومت»	الف	۲
۲۰	دیرینه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در «ادبیات نمایشی» بعد از انقلاب اسلامی	الف	۴
۲۱	تحلیل کیفی سنخ خوانش «نویسندگان ادبیات نمایشی» از مفهوم انتظار و نقش آن در سبک کاریست در ادبیات نمایشی	الف	۳
۲۲	تحلیل کیفی موانع بازتاب «فرهنگ انتظار» در «ادبیات نمایشی» (تبیین موانع روش‌شناختی، ساختارشناسی و جامعه‌شناختی)	الف	۲
۲۳	مقایسه و بررسی وضعیت موجود و مطلوب «ادبیات نمایشی» در عرصه مهدویت، از نظرگاه نویسندگان ادبیات نمایشی	ب	۳
۲۴	شاخصه‌شناسی هنری ادبیات نمایشی و نقش آن در انتقال پیام مهدوی به مخاطب	الف	۳
۲۵	فرایندشناسی انتقال «پیام‌های مهدوی» در تصویرسازی‌های ذهنی در «ادبیات نمایشی»	الف	۲
۲۶	فرایند کاریست «اضطراب به حجت» در ادبیات نمایشی «تعزیه»	الف	۳
۲۷	سنخ‌شناسی تجلی مسجد مقدس جمکران در ادبیات نمایشی معاصر	ب	۵
۲۸	بررسی عوامل و زمینه‌های ارتقای کیفی جایگاه انتظار در ادبیات نمایشی	الف	۴
۲۹	بررسی ابعاد زیبایی‌شناختی ادبیات نمایشی در گرایش مخاطب به پیام مهدوی با بررسی ادبیات نمایشی موجود در عرصه مهدویت	الف	۲
۳۰	آموزش مفهوم انتظار به کودکان و نوجوان در ادبیات نمایشی (اصول، روش‌ها و راهکارهای ارتقای آن)	الف	۳
۳۱	شاخصه‌شناسی سنجش کیفی محتوای ادبیات نمایشی در عرصه مهدویت	الف	۳

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۳۲	بررسی نقش ادبیات نمایشی در تبلیغ ظهور «مسیحا» در مسیحیت	ب	۳
۳۳	راهکارشناسی ارائه معارف مهدوی در زبان غیرمستقیم ادبیات نمایشی	الف	۳
۳۴	بررسی تأثیر زبان غیر مستقیم داستان انیمیشن «شاهزاده روم» بر مخاطب	ب	۳
۳۵	بررسی جایگاه ادبیات داستانی در اشغال بیت المقدس به مثابه زمینه-ساز ظهور منجی در یهودیت	الف	۳
۳۶	بررسی جایگاه ادبیات نمایشی در ترویج منجی موعود در آیین «بودیسم»	ب	۳
۳۷	بررسی جایگاه ادبیات نمایشی در ترویج منجی موعود در آیین «هندو»	ب	۳

۴-۲. نثر ادبی

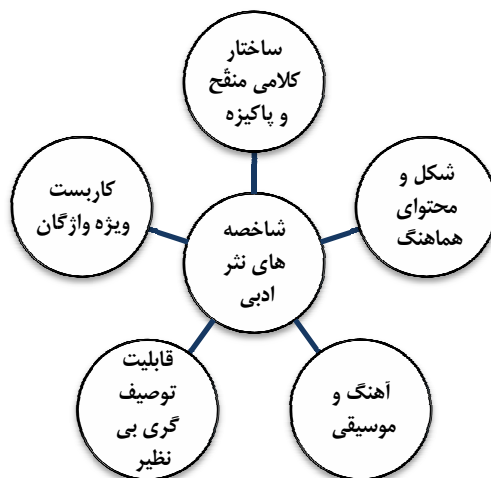
منظور از «نثر ادبی»، متنی است که با بهره‌گیری از واژگان زیبا و خوش‌آهنگ، ترکیب‌های بدیع و گوش‌نواز و با تناسب‌ها و هماهنگی‌های واژگان و درون‌مایه، با هدف ادراک و القای بهتر و مؤثرتر و ایجاد التذاذ ادبی ساخته و پرداخته می‌شود. قطعه ادبی زیرمجموعه نثر ادبی و شاعرانه است؛ متنی کوتاه، پرکشش و تأثیرگذار که آن را برزخ میان شعر و نثر می‌توان دانست.

آفرینش‌های نثر ادبی در عرصه مهدویت در ساحت‌های شکل نوشتاری به گونه نثر مرسل^۱، نثر مسجع^۲ و نثر شکسته^۳ ظهور می‌یابد.

۱. «نثر مرسل»، نوشته‌ای است ساده و از پیرایه‌ها و آرایش‌های ادبی خالی است. در حقیقت، نثر مرسل ساده‌ترین وسیله برای بیان مقاصد نویسنده است. نخستین نوشته‌های بازمانده فارسی بعد از اسلام تا آخر قرن پنجم هجری به جز نوشته‌های فارسی خواجه عبدالله انصاری، همه به نثر مرسل است. امروزه تقریباً تمامی آثار روزنامه‌ای، مقاله‌ها و کتاب‌های علمی و درسی به صورت نثر مرسل است (در این زمینه ر.ک: ابومحبوب، کالبدشناسی نثر، ص ۱۲۰).
۲. «نثر مسجع»، نوشته‌ای است که در آخر جملات آن، کلمات هماهنگ یا همان «سجع» آمده باشد. جملات در نثر مسجع آهنگین می‌باشند و در بعضی از موارد ممکن است این متون با شعر/نظم اشتباه شوند. قدیمی‌ترین نثر مسجع موجود و شناخته شده مناجات نامه و کنز السالکین خواجه عبدالله انصاری در قرن پنجم می‌باشند (در این زمینه ر.ک: همایی، فنون بلاغت و صناعات ادبی، جلد اول (صنایع لفظی بدیع و اقسام شعر فارسی)، ص ۱۳۶).
۳. «نثر شکسته» نوشته‌ای است که به همان صورت محاوره‌ای که بین مردم رایج است، نوشته می‌شود.

شاخصه‌های نثر ادبی می‌طلبد تا از این قالب ادبی بیش از پیش در ارائه پیام مهدوی سود جست. ساخت و پرداخت پالوده و ناب و دور از تقیده‌های لفظی و معنوی و تکرار و تتبع و اضافات در «ساختار کلام» نثر ادبی و نیز تمامیت و یگانگی شکل و محتوا و به عبارتی، آشتی و آشنایی جاویدانه لفظ و معنا در «شکل» و «محتوا» نثر ادبی از مهم‌ترین ظرفیت‌های این قالب ادبی در انتقال پیام مهدوی است. «آهنگ» و «موسیقی» از ویژگی‌های ممتاز نثر ادبی است. در نثر ادبی چهار نوع موسیقی حروف، کلمات، جملات و موسیقی کلی نوشته وجود دارد و نیز «وصف» به معنای پرداخت‌های ناب ادبی سرشار از وصف و توصیف‌های زیبا با کمک تشبیه، استعاره و کنایه‌های جالب و «کاربست ویژه واژگان» به معنای عدم تنافر حروف و غرابت استعمال و ابتدال از دیگر ظرفیت‌های این قالب ادبی است (صورت‌گر، ۱۳۴۱: ص ۲۶۹).

نمودار شماره ۶. ظرفیت‌شناسی نثر ادبی در انتقال پیام مهدوی

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱	بررسی عناصر شعری در نثر ادبی معاصر در عرصه آموزه مهدویت	ب	۳
۲	بررسی سیر تحول شکلی و محتوایی نثر ادبی در عرصه آموزه مهدویت بعد از انقلاب اسلامی	الف	۳
۳	بررسی و تحلیل مجموعه‌های نثر ادبی در عرصه انتظار و آموزه مهدویت	الف	۳
۴	بازتاب گفتمان انتظار در نثر ادبی دفاع مقدس	الف	۳
۵	جایگاه فرهنگ انتظار و اعتراض در قطعات ادبی اجتماعی در ایران معاصر	ب	۳
۶	بررسی و تحلیل نثر ادبی عارفانه (شطحیات) در عرصه انتظار و آموزه مهدویت	ب	۳
۷	بررسی و تحلیل کارکردشناسانه نثر ادبی (قطعه ادبی) در عرصه آموزه مهدویت	الف	۳
۸	بررسی و تحلیل قطعات ادبی در توصیف یادهای مهدوی (ایام و مناسبت‌های مهدوی)	ب	۶
۹	بازتاب فرهنگ انتظار در قطعات ادبی عاشورایی در ایران معاصر	الف	۵
۱۰	سنجش تحلیلی نظام ارزش‌های مهدوی منعکس شده در «نثر ادبی» عصر انقلاب	الف	۳
۱۱	بررسی تحلیلی و تطبیقی نثر ادبی مهدوی، از نظرگاه «زبان‌شناختی»	ب	۳
۱۲	بررسی تحلیلی و تطبیقی نثر ادبی مهدوی، از نظرگاه «روان‌شناسی»	ب	۳
۱۳	بررسی تحلیلی و تطبیقی نثر ادبی مهدوی، از نظرگاه «جامعه‌شناسی»	ب	۳
۱۴	تدوین و ارائه مدل الگویی نظام نوآوری در عرصه نثر ادبی	الف	۲
۱۵	جایگاه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در ارتقای کیفی گونه «نثر ادبی مقاومت»	الف	۲
۱۶	دیرینه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در «نثر ادبی» بعد از انقلاب اسلامی	الف	۳
۱۷	تحلیل کیفی سنخ خوانش «نویسندگان نثر ادبی» از مفهوم انتظار و نقش آن در سبک کاربست در نثر ادبی	الف	۳
۱۸	تحلیل کیفی موانع بازتاب «فرهنگ انتظار» در «نثر ادبی» (تبیین موانع روش‌شناختی، ساختارشناسی و جامعه‌شناختی)	الف	۳
۱۹	مقایسه و بررسی وضعیت موجود و مطلوب «نثر ادبی» در عرصه مهدویت از نظرگاه نویسندگان نثر ادبی	الف	۳
۲۰	سنجش نقش ظرفیت‌های هنری نثر ادبی در انتقال پیام مهدوی به مخاطب	الف	۳
۲۱	فرآیندشناسی انتقال پیام‌های مهدوی در تصویرسازی‌های ذهنی در نثر ادبی	الف	۳
۲۲	سنخ‌شناسی تجلی مسجد مقدس جمکران در نثر ادبی معاصر	الف	۳
۲۳	بررسی عوامل و زمینه‌های ارتقای کیفی جایگاه انتظار در نثر ادبی	الف	۳
۲۴	بررسی ابعاد زیبایی‌شناختی نثر ادبی در گرایش مخاطب به پیام مهدوی با بررسی نثر ادبی موجود در عرصه آموزه مهدویت	الف	۲
۲۵	معیارشناسی سنجش کیفی محتوای نثر ادبی در عرصه مهدویت	الف	۳

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۲۶	شناسایی و اعتبارسنجی شاخص های نثر ادبی مطلوب در عرصه معارف مهدویت	الف	۳

۲-۵. کوتاه‌نگاری‌ها

«کوتاه‌نویسی» و «کوتاه‌سرایی» در شعر فارسی سابقه‌ای کهن دارد. نمونه کوتاه نویسی را در ادبیات قدیم، می‌توان در شطحیات صوفیه و عبارات مسجع خواجه عبدالله انصاری، گلستان سعدی و ... و نمونه کوتاه‌سرایی را می‌توان در رباعی‌ها و دوبیتی‌ها و انواع کوتاه-سروده‌ها یافت. از راه‌های بسیار پیچیده و غیر قابل تحلیل و تعلیل در زبان، که تشخیص کلمات و رستخیز واژه‌ها را موجب می‌شود، فشرده کردن و ایجاز است که از قوانین خاصی تبعیت نمی‌کند (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۱: ص ۲۱). شرط بلاغت در آن این است که در فهم معنی خللی وارد نشود (شمیسا، بی‌تا: ص ۱۹۳).

نکته‌ای که در این زمینه می‌توان برکشید، این که بخشی از ادبیات امروز ملت‌ها، شعارها، رجزها، جملات کوتاه نگاشته شده بر دیوارها، پلاکاردها و ... است. «کوتاه‌نگاری‌ها» جملات کوتاه در هیأت شعار و رجز، دیوارنوشته‌ها، سنگر نوشته‌ها، لباس نوشته‌ها، تابلونوشته‌ها، مزارنوشته‌ها، تابوت‌نوشته‌ها، پیشانی‌بندنوشته‌ها و ... و در روزگار جدید، پیامک و نوشته‌های کوتاه الکترونیک را شامل می‌شود.

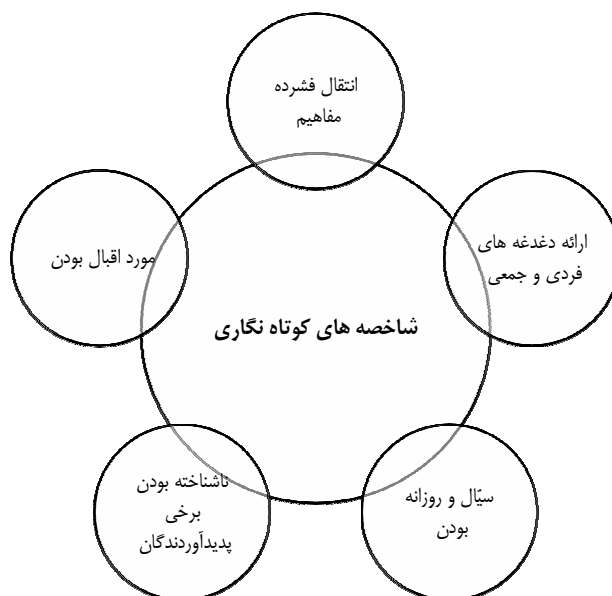
مختصر این که این نوشته‌های کوتاه به سبب ایجاز و نیز عصاره و فشرده اندیشه، بیش‌ترین اطلاعات و مفاهیم را در کوتاه‌ترین کلمات به مخاطب منتقل می‌کند. «نظریه اطلاع» در عرصه ادبیات، بر این مهم تأکید دارد.^۱

۱. «نظریه اطلاع» را ابوالحسن نجفی در ۲۸ دی ۱۳۷۰ به صورت سخنرانی ارائه کرده و به همت آذر بهرامی، مکتوب و در شماره اول نشریه کارنامه چاپ شده است. نجفی در این نظریه بیان کرده است که چگونه می‌توان در اثری ادبی یا هنری یا در هر زمینه کاری دیگر توجه مخاطب را جلب کرد و بیش‌ترین اطلاعی را که انتظارش را ندارد، به او منتقل کرد. بر اساس این نظریه، میزان اطلاع کلمات در ذات کلمات وجود ندارد، بلکه به عواملی چند وابسته است. نجفی میزان انتظاری را که شنونده از کلمات دارد، در بالا بردن میزان اطلاع داده شده به او مؤثر می‌داند. نیز استفاده از کلماتی که کم-تر استعمال شده‌اند و متعاقباً توجه مخاطب به متن را بالا می‌برند. نجفی در این نظریه نیز کوتاه-نویسی و اختصار را از شیوه‌های مهم بالا بردن میزان اطلاع می‌داند و معتقد است که هر چه مطلبی

نیز بیان آرمان، دغدغه و حساسیت فرد و جامعه بودن قابل بررسی است. این بخش از ادبیات، بیش از دیگر بخش‌ها در خطر زوال و فراموشی هستند. بخشی از این ادبیات به سبب سیال بودن و تولید روزانه (مانند پیامک)، تصویری از حساسیت‌های اجتماعی را فراروی پژوهشگران قرار می‌دهد.

گونه «کوتاهه» یا «ادبیات مجمل»، مردمی‌ترین بخش از ادبیات است و تفاوت عمده آن با گونه‌های دیگر، ناشناخته بودن پدیدآورندگان این آثار در اغلب اوقات است. رویکرد به کوتاه نویسی و کوتاه خوانی در دوره معاصر، علاوه بر دلایل ادبی، می‌تواند دلایلی جامعه‌شناسانه داشته باشد و محصول روزگار پریشان تنگ حوصلگی، شتاب ناشی از زندگی مدرن و ماشینی، گریز از پیچیدگی و آسان پسندی و اموری از این قبیل باشد (کرد بچه و ...، ۱۳۹۳: شماره ۳، ص ۱۲۰).

نمودار شماره ۷. ظرفیت‌شناسی کوتاه‌نوشته‌ها در انتقال معارف مهدوی

در تعداد کلمات کم‌تری گنجانده و بیان بشود، میزان اطلاع داده شده آن بالاتر خواهد بود (در این زمینه ر.ک: نجفی، ابوالحسن، ۱۳۷۷، «نظریه اطلاع»، نشریه کارنامه، دوره اول، ش ۱، ص ۱۸).

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱	تحلیل و بررسی بازتاب گفتمان انتظار در شعرهای مبارزات مردم ایران در عصر انقلاب	الف	۳
۲	بررسی تطبیقی گفتمان انتظار در دیوارنوشته‌های عصر انقلاب و هشت سال دفاع مقدس	الف	۳
۳	بازتاب باورداشت آموزه مهدویت در پیام‌های شور و سوگ عصر انقلاب	ج	۶
۴	بررسی تحلیلی بازتاب باورداشت آموزه مهدویت در مزارنوشته‌های شهدای هشت سال دفاع مقدس	ب	۵
۵	بررسی تحلیلی بازتاب باورداشت آموزه مهدویت در تابلو نوشته‌های هشت سال دفاع مقدس	ب	۵
۶	بررسی تحلیلی و تطبیقی کوتاه‌نویسی‌های مهدوی، از نظرگاه «زیان‌شناختی»	الف	۳
۷	بررسی تحلیلی و تطبیقی کوتاه‌نویسی‌های مهدوی، از نظرگاه «روان‌شناسی»	الف	۳
۸	بررسی تحلیلی و تطبیقی کوتاه‌نویسی‌های مهدوی، از نظرگاه «جامعه‌شناسی»	الف	۳
۹	تبیین و تحلیل درون‌مایه‌های پیامک‌های مناسبتی در عرصه مهدویت	ب	۳
۱۰	نقش انتظار و امام‌باوری در نیایش‌های ادبی بزرگان؛ مورد تأکید علامه حسن‌زاده آملی	ب	۳
۱۱	نقش کارکردگرایانه «کوتاه‌نویسی»ها در ترویج و تبلیغ معارف مهدوی	الف	۳
۱۲	سنجش تحلیلی نظام ارزش‌های مهدوی منعکس شده در «کوتاه‌نگاری»ها بعد از انقلاب اسلامی ایران	الف	۳
۱۳	تدوین و ارائه مدل الگویی نظام نوآوری در عرصه کوتاه‌نگاری‌های مهدوی	الف	۲
۱۴	جایگاه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در ارتقای کیفی گونه «کوتاه‌نگاری‌های مقاومت»	الف	۵
۱۵	دیرینه‌شناسی «فرهنگ انتظار» در «کوتاه‌نگاری»ها بعد از انقلاب اسلامی	الف	۳
۱۶	ذائقه‌شناسی مردم در عرصه مهدویت در فرهنگ عامه با تأکید بر ماشین‌نوشته‌ها	الف	۳

ردیف	عنوان	اولویت	کد قالب پیشنهادی
۱۷	فرایندشناسی انتقال پیام‌های مهدوی در تصویرسازی‌های ذهنی در کوتاه‌نگاری‌ها	الف	۳
۱۸	بررسی عوامل و زمینه‌های ارتقای کیفی جایگاه انتظار در کوتاه‌نگاری	الف	۳
۱۹	بررسی ابعاد زیبایی‌شناختی کوتاه‌نگاری‌ها در گرایش مخاطب به پیام مهدوی با بررسی کوتاه‌نگاری‌های موجود در عرصه مهدویت	الف	۳
۲۰	تحلیل بازنمود باور به مهدویت در وصیت‌نامه‌های شهدای هشت سال دفاع مقدس، از منظر نشانه‌شناسی لایه‌ای	الف	۲
۲۱	تحلیل بازنمود باور به مهدویت در سنگ‌نوشته‌های شهدای هشت سال دفاع مقدس، از منظر نشانه‌شناسی لایه‌ای	الف	۲

نتیجه‌گیری

در جمع‌بندی مطالب پیشین چنین گمانه‌زنی می‌شود که یکی از عوامل رویکرد حداقلی به آموزه مهدویت، عدم وقوف بر کاستی‌ها و نیازهای واقعی پژوهش در این زمینه است؛ و طبیعی است که تا کاستی‌های موجود دیده نشود، برای تعالی مطالعات، گامی برداشته نمی‌شود. ضرورت شناخت نیازهای واقعی در این زمینه، پرسش‌هایی را به میان می‌آورد: توقع ما از مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی چیست؟ مهدویت‌پژوهی با رویکرد ادبی در چه وضعیتی است؟ «وضعیت موجود» این مطالعات با «وضعیت مطلوب» چه فاصله‌ای دارد؟ پیدایش وضعیت فعلی و یا فاصله بین دو وضعیت یادشده را به وسیله کدام عامل و یا عوامل می‌توان تبیین کرد؟ محققان حوزه مطالعات دینی در پیدایش وضعیت فعلی چه نقشی دارند و مسئولیت آن‌ها در کاستن فاصله چیست؟

نگاهی گذرا به آنچه گذشت، روشن‌گر این حقیقت است که به شدت به ارزیابی و تحول علمی در رویکرد ادبی به آموزه مهدویت نیازمند هستیم. باید ضمن تبیین کلان نظام ارزشی آموزه مهدویت درصدد آسیب‌شناسی و بر طرف‌کردن آسیب‌ها بود و در نهایت با ارتقای سطح کارآیی این آموزه به آفاق جدید گام نهاد.

منابع

۱. ابومحبوب، احمد (۱۳۷۴). *کالبدشناسی نثر*، تهران، نشر زیتون.
۲. امین، الهام (۱۳۸۰). *مجموعه شعرانتظار*، تهران، مجتمع فرهنگی بلال.
۳. حکیمی، محمدرضا (۱۳۷۸). *ادبیات و تعهد در اسلام*، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۴. خانه شاعران و نویسندگان جوان (۱۳۷۷). *مشتاقی و مهجوری*، تهران، مجتمع فرهنگی غدیر.
۵. رستگار فسایی، منصور (۱۳۸۰). *انواع نثر فارسی*، تهران، سمت.
۶. شفیع کدکنی، محمدرضا (۱۳۸۱). *موسیقی شعر*، تهران، آگه.
۷. شمیسا، سیروس (بی تا). *بیان و معانی*، تهران، میترا.
۸. صورتگر، لطف علی (۱۳۴۱). *سخن شناسی*، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۹. فتحی و اجارگاه، آقازاده محرم، و ابوالقاسمی، محمود (۱۳۸۸). *نیازسنجی برنامه ریزی درسی مدرسه محور*، تهران، نشر بال.
۱۰. فتحی و اجارگاه، کورش (۱۳۸۹). *نیازسنجی پژوهشی؛ مسئله یابی پژوهشی و اولویت بندی طرح های تحقیقاتی ویژه مدیران و کارشناسان واحدهای پژوهشی*، تهران، آبیژ.
۱۱. قبادی، حسینعلی (۱۳۸۳). *بنیادهای نثر معاصر فارسی*، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۱۲. قزل ایاغ، ثریا (۱۳۸۸). *ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن*، تهران، سمت.
۱۳. کردبچه، لیلا و شریفی، غلام حسین (۱۳۹۳). «*ایجاز و صنایع ادبی، زیربنای کاریکلماتور*»، فصلنامه *ادبیات پارسی معاصر*، شماره ۳.
۱۴. محدثی خراسانی (۱۳۸۸). *شعر آیینی و تأثیر انقلاب اسلامی بر آن*، تهران، مجتمع فرهنگی عاشورا.
۱۵. مکی، ابراهیم (بی تا). *شناخت عوامل نمایش*، تهران، سروش.
۱۶. میرهاشم میری (بی تا). *ترانه های انتظار*، تهران، انتشارات برگ.
۱۷. ناظرزاده کرمانی، فرهاد (۱۳۷۳). «*مطالعه تطبیقی میان نمایشنامه و داستان*»، مجله هنر، شماره ۲۵.
۱۸. نجفی، ابوالحسن (۱۳۷۷). «*نظریه اطلاع*»، *نشریه کارنامه*، دوره اول، شماره ۱.
۱۹. همایی، استاد جلال الدین (بی تا). *فنون بلاغت و صناعات ادبی (صنایع لفظی بدیع و اقسام شعر فارسی)*، تهران، انتشارات توس.